

2. Иванов Ю.Б. Податковий менеджмент : підручник / Ю.Б. Иванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 525 с.
3. Иванов Ю.Б. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий : монография / Ю.Б. Иванов, В.В. Карпова, Л.Н. Карпов. – Харьков : Изд. дом "Инжэк", 2006. – 272 с.
4. Планування та адміністрування податкових надходжень як складова соціально-економічного розвитку регіону : монографія / за ред. Г.М. Давидова, О.М. Любченко. – Кіровоград : ПВЦ "Імекс-ЛТД", 2007. – 374 с.
5. Молдован О.О. Бюджетна політика в Україні в умовах ризиків сповільнення економічної динаміки : аналіт. доп. / О.О. Молдован, С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір та ін. – К. : НІСД, 2012. – 80 с.
6. Жаліло Я.А. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська, Я.В. Бережний та ін. – К. : Вид-во НІСД, 2012. – 144 с.
7. Податковий кодекс України // Вісник податкової служби України. – 2013. – № 2-3. – 416 с.

Проскура Е.П. Влияние администрирования налогов на обеспечение достаточного уровня налоговых поступлений

Исследовано влияние финансово-экономического кризиса на состояние государственных финансов в Украине, определена роль налоговых поступлений в стабилизации ситуации, сложившейся в сфере государственных финансов в Украине. Разработаны предложения по повышению эффективности администрирования налогов путем усовершенствования методики расчета ожидаемых налоговых поступлений и их согласования с запланированными расходами бюджета. Рассмотрена рискоориентированная методика составления плана выездных налоговых проверок налогоплательщиков, выявлены недостатки применяемой методики и сделаны предложения по ее усовершенствованию.

Ключевые слова: налоговое планирование, администрирование налогов, дефицит бюджета, расходы бюджета, налоговые поступления, налоговый контроль, налоговые проверки.

Proskura E.P. The effect of tax administration on ensuring a sufficient level of tax revenues

The paper deals with the influence of the financial crisis on the state of public finances in Ukraine, and defines the role of tax revenues in stabilizing the situation formed in the field of public finances in Ukraine. Proposals to increase the efficiency of tax administration by improving the method of calculating the expected tax revenues and their alignment with the planned budget expenditures are worked out. The risk-based methodology in creating the plan of field tax audits of taxpayers is considered, the weaknesses of the methodology being used are identified, and the suggestions for its improvement are made.

Keywords: tax planning, tax administration, budget deficit, budget spending, tax revenues, tax control, tax audits.

УДК 336.71

*Аспір. О.Р. Романик¹ –
Українська академія банківської справи НБУ*

ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ І РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Розглянуто сутність банківського нагляду в сучасних умовах. Проаналізовано ситуацію, яка складається в банківській системі України. Запропоновано невідкладні кроки до підвищення ефективності регулювання банківської діяльності на основі міжнародних стандартів.

¹ Наук. керівник: проф. І.І. Д'яконова, д-р екон. наук

Ключові слова: банк, банківський нагляд, Національний банк України, міжнародні стандарти. Базель 3.

Вступ. В останні роки значно посилюється вплив банків на розвиток реального сектору економіки, який зумовлює динаміку економічного розвитку країни. Банки як регулятори грошового обігу і центри акумуляції грошових ресурсів та їх перерозподілу мають особливі важелі впливу на фінансову, виробничу та інші сфери економіки. За базовими принципами ефективного банківського нагляду, розробленими Базельським комітетом, держава повинна регулювати банківську діяльність більшою мірою, ніж інші види бізнесу. Це пов'язано з тим, що банки розпоряджаються значною частиною коштів суб'єктів господарської діяльності та держави, через них здійснюється найбільш глибокий взаємозв'язок між усіма ланками національного і світового господарства. Кожна країна має свої особливості впливу на організаційну структуру і напрями діяльності відповідних служб банківського нагляду. При цьому розвиток банківської діяльності передбачає постійне вдосконалення системи банківського нагляду.

Актуальність теми. Забезпечення належного контролю за діяльністю банків є досить складним і потребує вирішення поточних завдань. Актуальними і важливими є питання розробки і практичного застосування наглядових функцій за банківською діяльністю, підвищення їх ефективності, що сприятиме чіткому дотриманню базельських принципів банківського нагляду й інтеграції вітчизняної банківської системи у світовий фінансовий простір [4].

Аналіз останніх досліджень. Питання щодо побудови ефективного банківського нагляду висвітлені, зокрема, у працях українських учених: О.І. Кіреєва, В.Л. Кротюка, А.М. Мороза, С.В. Мочерного, А.А. Пересади, Л.О. Примостки, М.І. Савлука; російських учених: О.І. Лаврушина, В.В. Мосленнікова, А.Ю. Симановського; західних учених: Ед. Доллана, Ж. Матука, Роуза Пітера, Дж. Синки, Е. Шенга та ін.

Аналіз існуючих методичних матеріалів, а також наукових публікацій з питань банківського нагляду засвідчив, що ця проблема, вирішення якої має важливе значення для успішного розвитку банківської системи України, недостатньо розроблена в методичному плані, а практична діяльність органів банківського нагляду залишається недосконалою.

Метою роботи є вдосконалення банківського нагляду в діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський нагляд на сучасному етапі – це моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи. Органи банківського нагляду повинні забезпечити належний і надійний контроль за діяльністю банків, щоб вона не виходила за межі правового поля, тобто була врегульована законодавчо й нормативними актами НБУ [2].

Ефективність вітчизняного банківського нагляду залежить від відповідності його Основним принципам ефективного банківського нагляду, які були

розроблені Базельським комітетом у 2010-2011 рр. з метою зміцнення фінансової стабільності в усьому світі. Встановлено, що сьогодні в Україні повної відповідності досягнуто по 11 принципах, зокрема: контроль істотної участі у власності банку; встановлення критеріїв інвестиційної діяльності банків; вимоги щодо достатності капіталу; контроль кредитування банками пов'язаних осіб; організація внутрішнього контролю та аудиту; повноваження щодо застосування заходів впливу; глобальний сукупний нагляд за міжнародною діяльністю тощо.

Значної відповідності в Україні потрібно досягнути за новими вимогами до структури власних коштів (капіталу), по вимогах до достатності акціонерного капіталу і капіталу 1-го рівня, а також нові вимоги до достатності акціонерного капіталу і сукупного капіталу з урахуванням захисного буфера (conservation buffer) протягом 2016-2018 рр. Досягнення повної відповідності банківського нагляду базельським принципам означатиме створення в Україні ефективного, розвиненого банківського нагляду, що відповідатиме кращим міжнародним зразкам [3].

Розвиток банківської системи України навряд чи можна вважати еволюційним процесом. Величезний прорив у галузі техніки та технологій банківської справи відбувся на тлі дуже інтенсивної інтеграції до світової фінансової системи. Можна констатувати факт, що для сучасного українського банку є актуальними ті самі проблеми банківського нагляду, що й для будь-якої європейської фінансової установи. Проблем цих чимало.

Україною прийнята найпростіша з існуючих у світі модель страхування депозитів: страхування є обов'язковим, страхуванню підлягають тільки депозити фізичних осіб, ставка відрахувань є фіксованою, сума відшкодування депозиту обмежується. Застосування такої моделі призводить до виникнення принаймні двох проблем, до речі, підтверджених світовим досвідом [5, 6].

Проблема перша: виникає об'єктивна можливість безвідповідальної поведінки з боку як вкладника, так і банків. Застрахований вкладник має менше стимулів цікавитись фінансовим станом банку, а банк, своєю чергою, отримує змогу фінансувати ризиковані проекти, незважаючи на можливість втечі занепокоєних вкладників.

Проблема друга: застрахований вкладник понесе свої гроші у банк, який запропонує максимальну відсоткову ставку. Зазвичай, саме до такого банку можна пред'явити претензії відносно якості управління ризиками. Ситуація, що склалася, призводить до виникнення істотної загрози: стимулюється перерозподіл капіталів на користь ризикованих проектів, що не завжди відповідає інтересам економіки, та формуються заздалегідь не вигідні умови для банків, які не фінансують проекти з високим ризиком.

Україна безумовно зацікавлена в активному співробітництві з банківськими фінансовими установами та інституціями, а це можливо за умов дотримання рекомендацій Базельського комітету, важливу частину яких становлять вимоги до капіталізації банків. Однак, відновлення довіри до банківської системи також безпосередньо пов'язане з підвищенням рівня капіталізації. Врешті-решт, достатній рівень капіталу банків дає змогу підтримувати відповідний рівень фінансування економіки. Вимоги до капіталу банків поряд зі системою

страхування вкладів займають одне з центральних місць у практиці банківського регулювання. Заперечень щодо самої ідеї достатності капіталу як однієї із найважливіших гарантій життєздатності банківської установи немає.

Однак в Україні, де сукупний попит на гроші стабільно перевищує їх сукупну пропозицію, втілити в життя принцип достатності капіталу дуже важко. Наполегливі рекомендації Базельського комітету (які втілюють у собі потреби фінансових систем провідних країн світу) експортують в Україну фінансову модель економіки, що знаходиться на стадії "перегріву". Потреби ж вітчизняної економіки є прямо протилежними. Виникає загроза встановлення у грошово-кредитній сфері регулятивних вимог, неадекватних потребам економічної системи. Як наслідок – формується та закріплюється дисонанс у циклах розвитку грошово-кредитної системи та реального сектору економіки. Донедавна різниця між сукупним попитом і сукупною пропозицією грошей компенсувалась за рахунок високої швидкості обороту капіталу в Україні. Чималий внесок у цю справу був зроблений Національним банком України під час організації системи електронних платежів. Однак резерв, обумовлений швидкістю обороту капіталу, вичерпаний. Жорсткі вимоги до капіталізації банків з урахуванням того, що кредитна система складається з інших агентів, щодо яких такі суворі вимоги не висуваються (зокрема страхові компанії), призводять до перетоку капіталу від банківської системи до менш врегульованих сегментів грошово-кредитного ринку.

Ще одна проблема з капіталом банків – питання щодо його розрахунку. Міжнародні стандарти передбачають урахування активів, які входять до капіталу банку, за ринковою ціною. Яка ціна в якості ринкової застосовується українськими банками за умов фактичної відсутності активного ринку з багатьох позицій – залишається невідомою.

І насправді ніхто немає сумнівів щодо необхідності максимально ефективного здійснення банківського нагляду, який дав би змогу здійснювати раннє діагностування проблем та запобігання банкрутства банківських установ. Періодичні комплексні перевірки діяльності банків є основою системи заходів з пруденційного нагляду. Відповідно до рекомендованої міжнародними фінансовими установами практики, під час перевірки вивчаються достатність капіталу, якість активів, якість управління, доходи та ліквідність банку. Результатом перевірки є присвоєння банку рейтингу за системою CAMELS. Перевірки банків виконують дві важливі функції: результати перевірок є раннім сигналом про проблеми фінансового стану та (або) ліквідності банківської установи; перевірки вчиняють певний дисциплінуючий вплив на виконавчі органи Банку, утримуючи їх від необережної поведінки. На практиці ж ефективність застосування періодичних комплексних перевірок діяльності банків викликає сумнів. За умови комплексної перевірки інспектори застосовують фактично різновид аудиторських процедур, на підставі яких надаються обов'язкові для виконання рекомендації. Одночасно, обов'язкові для виконання рекомендації, що є наслідком застосування інших методик та процедур, надають банку внутрішні аудитори, зовнішні аудитори, які працюють за національними стандартами, та зовнішні аудитори, які працюють за міжнародними стандартами. Ці рекомендації часто є суперечливими і не відповідають стратегічним цілям, прийнятим самим банком.

Викладена ситуація ілюструє загрозу відносно банківської системи України: методики перевірки діяльності банків України і рекомендації, які є наслідком проведення таких перевірок, фактично позбавляють банк можливості послідовно дотримуватись власної стратегії і підміняють цю стратегію пріоритетами, передбаченими методикою перевірки. Вихід – у розбудові системи нагляду за діяльністю банків на основі оцінки якості управління ризиками. Цей процес в Україні тільки розпочався, але його не можна вважати незагрозливим. При всій адекватності цілей, оголошених НБУ під час встановлення курсу на нові принципи нагляду, позицію Національного банку України можна охарактеризувати як повне невтручання. Жодних моделей та методів оцінювання та (або) виміру ризиків банкам не запропоновано. Єдина законодавча і нормативна вимога – наявність у банку спеціалізованого підрозділу, на який покладено функції аналізу та моніторингу ризиків, та, відповідно, наявність у банку системи ризик-менеджменту. Для сучасного середнього українського слабо капіталізованого (порівняно з іноземними конкурентами) банку це означає створення у системі банку підрозділу, який займається, фактично, науково-дослідною роботою. Якість роботи такого підрозділу прямо кореспондує з обсягом витрат на його функціонування. Одночасно Національним банком офіційно оголошено курс на підвищення ефективності роботи банків та зменшення їх витрат. Такі суперечливі вимоги посилюють викладену вище загрозу – загрозу профанації власної стратегії розвитку банку. Розбудова системи нагляду на основі оцінки управління ризиком напевно не буде успішною через проблеми розвитку фінансової системи України загалом.

У вітчизняних банківських установ фактично немає змоги управляти своїми ризиками. Єдиний спосіб це зробити, доступний українському банку – це зміна обсягів активів або зобов'язань. Вживання таких традиційних заходів з управління ризиками, як сек'юритизація активів та хеджування, абсолютно неможлива через відсутність на фінансових ринках відповідних інструментів. Однією ж із причин їх відсутності є слабкість чинної законодавчої та нормативної бази. Крім інспекційних перевірок, Національним банком України здійснюється безвиїзний нагляд шляхом моніторингу діяльності банків, що сягає кількох десятків. Однак перелік показників грошово-кредитної статистики обмежується даними про монетарні агрегати, регулятивні ставки НБУ та ставки банків по кредитах і депозитах, рівень інфляції та абсолютні показники по кредитах та депозитах банків. Зазначені відомості публікуються через один-два місяці після звітної дати. Відсутність добротної статистичної бази позбавляє сам Національний банк інформаційного ресурсу для коригування грошово-кредитної політики. Проте українські банки лишаються позбавленими відомостей про середньогалузеві показники, істотні для планування їх діяльності. Відсутність відчутного ефекту від численної депозитарної звітності породжує ще одну загрозу: витрати банків на формування цієї звітності є економічно невиправданими.

Національний банк України є органом, який найбільш адекватно виконує функції ліцензування. Але в організації цього процесу існують проблеми. Перша і головна полягає у тому, що вимоги до кваліфікації членів виконавчого органу банку не відповідають сучасності. Вимоги, що висувуються (наявність

вищої економічної або юридичної освіти, кілька років роботи на керівних посадах та рекомендація особи, що вже була погоджена НБУ), не гарантують компетенцію потенційного керівника банківської установи. Управління сучасним банком потребує певних знань в галузі макроекономіки, юриспруденції, технології банківських операцій, ризик-менеджменту тощо.

Варто звернути увагу на те, що ці знання мають бути спеціалізованими. Тільки такий фаховий рівень членів виконавчого органу банку дасть змогу реалізувати інтерес України у цій галузі – наявність інтелектуального потенціалу топ-менеджменту банківського сектору, який дасть змогу адекватно сприйняти та реалізувати грошово-кредитну політику Національного банку на мікроекономічному рівні. Істотним важелем у підтримці сукупного інтелектуального потенціалу банківської системи є необхідність періодичного підтвердження кваліфікації. На відміну від внутрішніх аудиторів та професійних учасників ринку цінних паперів, члену виконавчого органу банку достатньо бути один раз погодженим Національним банком України. Подальші турботи про підтримку кваліфікації є зайвими. Наслідок такої ситуації проявляється вже тепер як істотний розрив між середнім кваліфікаційним рівнем керівників середньої ланки та топ-менеджерами банків. Результат: невикористання банківською системою кваліфікованих кадрів, нерозуміння макроекономічної ситуації та прийняття банківськими установами неадекватних сучасному моменту стратегій розвитку.

Ще однією проблемою в галузі ліцензування банківської діяльності є врегулювання присутності в Україні іноземного банківського капіталу. Загалом основними способами надання послуг іноземними виробниками є:

- трансграничне надання послуги;
- споживання послуги за кордоном;
- комерційна присутність в країні, де надається послуга;
- тимчасове переміщення особи, котра надає послугу, у країну, де ця послуга споживається.

Основним способом надання іноземними банками фінансових послуг в Україні є заснування комерційної присутності, коли український дочірній банк іноземного банку обслуговує рахунки та кредитує українські підприємства. Досвід багатьох перехідних економік доводить позитивний ефект від лібералізації ринку фінансових послуг. Вигоди від відкриття ринку полягають у тому, що вітчизняні позичальники одержують доступ до стабільного джерела довгострокових та відносно дешевих кредитних ресурсів.

Не можна заперечувати і той факт, що іноземні банки використовують сучасний та ефективний менеджмент, операційну техніку та процедури. Проти комерційної присутності іноземних банків в Україні є єдине, але істотне заперечення: їх присутність загрожує недостатньою розвиненістю власне української складової фінансового сектору. Очевидно, інтересом України щодо врегулювання комерційної присутності іноземних банків є обмеження присутності іноземних банків, поступове зростання інвестицій в реальну економіку, але також і розвиток власної інфраструктури ринку фінансових послуг.

У частині ліцензування діяльності банків потрібно наголосити на ще одній потенційній загрозі. Поки що вітчизняна банківська система має лише один

вид повноцінного спеціалізованого банку – ощадні банки. Однак з розвитком фінансової системи, а разом із тим – потреб, у фінансових послугах з'являються працюючі інвестиційні банки, роздрібні банки тощо. Завдання та функції спеціалізованих банків у фінансовій системі є такими різними, що, як доводить іноземний досвід, вони не конкурують. Однак для цілей ліцензування вимоги, що висуваються до спеціалізованих і неспеціалізованих банків, не так вже й істотно відрізняються. Наявна загроза неадекватності ліцензійних вимог реаліям роботи спеціалізованих банків. Зазначені проблеми банківського нагляду стосуються банків по-різному. Розуміння проблеми – перший і найважливіший крок до її вирішення.

Висновки. Необхідність створення ефективної системи банківського нагляду визначається ключовою роллю банків у грошово-кредитній системі України та специфікою їх діяльності як комерційних структур. Стратегічними напрямками наглядової політики Національного банку на найближчу перспективу повинно бути:

1. Поступове впровадження нагляду на основі оцінки ризиків. Це головний напрям стратегії банківського нагляду, який передбачає акцентування нагляду на оцінці всіх істотних ризиків банку та якості управління ними.
2. Підвищення рівня корпоративного управління в банках та відповідності його міжнародним стандартам.
3. Підвищення вимог до прозорості банків, включаючи прозорість структури, власності та розкриття інформації про діяльність банку, та його ризики.
4. Впровадження принципів консолідованого нагляду, що передбачає необхідність розуміння ризиків у широкому аспекті – в масштабах усієї банківської групи, до якої належить банк.
5. Започаткування роботи щодо підготовки до запровадження вимог Базеля.

Література

1. Банківська система // Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 3. – С. 21-23.
2. Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків / В.А. Батковський // Фінанси України : журнал. – 2012. – № 5. – С. 145-150.
3. Горячек І. Система своєчасного застереження проблем у діяльності банків / І. Горячек // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 6. – С. 27-29.
4. Грищенко Р. Теоретичні аспекти, організації банківського нагляду в сучасних умовах / Р. Грищенко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 57-59.
5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2012. – № 7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.kiev.ua>.
6. Закон України "Про Національний банк України" // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2012. – Вип. 5. – С. 42-64. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.kiev.ua>.
7. Зінченко В. Організація ефективного банківського нагляду в Україні / В. Зінченко // Вісник Національного банку України : журнал. – 2011. – № 2. – С. 67-72.
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
9. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nau.kiev.ua>.
10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.kiev.ua>.

Романьк О.Р. Совершенствование банковского надзора и регулирования деятельности отечественных банков в соответствии с международными стандартами

Рассмотрена сущность банковского надзора в современных условиях. Проанализирована ситуация, которая складывается в банковской системе Украины. Предложены первоочередные шаги к повышению эффективности регулирования банковской деятельности на основе международных стандартов.

Ключевые слова: банк, банковский надзор, Национальный банк Украины, международные стандарты. Базель 3.

Romanyk O.R. Improving banking supervision and regulation of domestic banks to international standards

In this article the essence of banking supervision in the modern world is considered. Analyzed the situation that is in the banking system of Ukraine. An immediate steps to improve banking regulation based on international standards are recommended.

Keywords: bank, banking supervision, the National Bank of Ukraine, international standards. Basel 3.

УДК 336.[7+711](477)

Асист. З.М. Руденко, канд. екон. наук –
Львівського інституту банківської справи УБС НБУ

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОГО РЕГІОНУ)

Проаналізовано основні напрямки проведення грошово-кредитної політики Національного банку України у 2011-2013 рр. Охарактеризовано вплив цієї політики на розвиток банківської системи України та діяльність банків Львівщини. Розглянуто мережу банківських установ, безготівкові розрахунки, депозитну та кредитну політику банків.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, банківська система, безготівкові розрахунки, депозитні та кредитні операції банків.

Постановка проблеми. Успіх державної політики у фінансовому секторі багато в чому залежить від скоординованості як стратегічної, так і тактичної складових грошово-кредитної та фіскальної політики, дій уряду та Національного банку України (НБУ) як на рівні вироблення політики, так і на рівні проведення поточних операцій, їх взаємоузгодженості, підпорядкованості короткотривих вигод та інтересів довгостроковим загальнодержавним цілям.

Пріоритетним завданням державної влади будь-якої країни є забезпечення стійкого довгострокового економічного розвитку задля підвищення добробуту населення та зміцнення потенціалу розвитку її майбутніх поколінь. Згідно із відкритою та демократичною політикою європейських держав, зусилля всіх владних структур потрібно спрямовувати на досягнення головної цілі, а діяльність окремих органів влади та інструменти її реалізації повинні бути часткою скоординованої загальнодержавної політики, елементи якої не суперечать один одному, а доповнюють та підвищують ефективність всієї системи державного регулювання економіки. Події останньої світової економічної та фінансової кризи довели, що цінова стабільність є необхідною, але недостатньою умовою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку. З огляду на це, а також відповідно до законодавства України та зокрема до затверджених Основних засад грошово-кредитної політики НБУ у 2013 р., грошово-кредитна політика спрямовується на сприяння стабільності банківської системи (як ключової умо-